

L. Shabalina, M. Korneychenko

ANALYSIS OF INFLUENCE OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IS ON ECONOMY OF UKRAINE

This article provides an overview and analysis of the current state of operation of transnational corporations in the Ukrainian market. The examples of positive and negative impact of transnational corporations on development of Ukraine are resulted. Recommendations for development activity of domestic transnational corporations through perfection of national legislation and collaboration with foreign partners are offered.

Key words: transnational corporations, international activity, world economy, investments, merger and acquisition.

© Л. Шабаліна, М. Корнейченко
Надійшла до редакції 11.04.2012

УДК 331.2

ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ ОЧИСНОГО ВИБОЮ З УРАХУВАННЯМ ЯКОСТІ ВИДОБУТКУ ВУГІЛЛЯ

СВІТЛАНА ЮХИМЕЦЬ,

аспірант Донецького національного технічного університету

У статті обґрунтовано необхідність стимулювання працівників вугледобувного підприємства до підвищення якості видобутку вугілля. Запропоновано науково-методичний підхід до формування фонду оплати праці з урахуванням якості видобутого вугілля. Виконано порівняння нормативного методу формування фонду оплати праці й запропонованого методу з урахуванням якості вугілля.

Ключові слова: якість вугілля, фонд оплати праці, вугледобувне підприємство, нормативний метод, заробітна плата.

Постановка проблеми. Ринкові умови змушують підприємства постійно здійснювати пошук нових методів господарювання й резервів підвищення ефективності виробництва. В останні роки велика кількість успішних підприємств стали активно впроваджувати нові моделі оплати праці, які дозволяють мобілізувати персонал до реалізації поточних та стратегічних завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку, забезпечити інноваційний розвиток та економічне зростання. Правильна організація системи оплати праці мотивує працівників до підвищення ефективності трудової діяльності та виробництва. Водночас на деяких вугледобувних підприємствах нові підходи до оплати праці розглядаються як один із шляхів підвищення продуктивності праці та забезпечення якості видобутку вугілля. На думку вчених, саме фінансові та кадрові причини, а не погіршення гірничо-геологічних умов за минулі три десятиліття зумовили збитковість підприємств вугільної промисловості України [1, с. 19]. Одним із важливих завдань забезпечення ефективності видобутку вугілля є підвищен-

ня якості вугільних концентратів, які є основною сировиною для металургійного комплексу України [2; 3]. Дієве вирішення цієї проблеми має відбуватися на підставі вдосконалення оплати праці робітників, які безпосередньо здійснюють видобуток вугілля з урахуванням його якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні питання організації оплати та мотивації праці, у тому числі на вугледобувних підприємствах, розглянуто у працях Ю. С. Залозної, А. М. Колота, Т. А. Костишиної, О. В. Чумаченко, І. Б. Швець та інших [4-7]. Водночас потребують вирішення питання забезпечення одночасного зростання продуктивності праці та підвищення якості видобутку вугілля.

На думку ряду авторів, одним зі способів мотивації працівників вугледобувних підприємств до підвищення продуктивності праці є застосування диференційованої тарифної ставки погодинної оплати праці для окремих категорій шахтарів з урахуванням мінливого рівня напруженості їхньої праці [8, с. 20]. Однак автори не вказують, як саме здійснюватиметься розрахунок рівня напруженості праці.

Відомо, що обґрунтування нової системи оплати праці має здійснюватися з урахуванням можливості використання даних первинного обліку та наявності відповідних методів розрахунку. Із цього приводу П. Куратник зазначає, що при виборі показників й умов преміювання для працівників із відрядною системою оплати праці необхідно враховувати можливість отримання потрібних даних для нарахування премії за умов існуючої на підприємстві системи первинного обліку. При цьому організація додаткового обліку по кожному показнику та умови преміювання можуть супроводжуватися додатковими витратами [9, с. 37]. Матеріальне стимулювання має свої межі, і його дієвість залежить від величини розміру премії. Досліджуючи цей аспект, А. Макаренко зазначає, що спочатку зростання преміальних виплат пропорційно підвищує правильність поведінки премійованих працівників, а потім дієвість преміювання знижується [10, с. 32].

Метою статті є розробка науково-методичного підходу до формування фонду оплати праці робочих очисного вибою вугледобувних підприємств з урахуванням якості видобутого вугілля та технологічних особливостей видобутку вугілля.

Виклад основного матеріалу. Основне завдання організації оплати праці полягає у формуванні заробітної плати залежно від колективних результатів праці та трудового внеску кожного працівника на основі врахування якості праці. При цьому визначальна роль належить трудовому внеску кожного працівника. Найпоширенішою системою оплати праці в сучасних умовах на вугільних підприємствах є колективно-відрядна система оплати праці, за якою відрядний заробіток кожного працівника залежить від кінцевих результатів роботи всієї бригади або ділянки. Колективна відрядна система оплати праці має ряд переваг, серед яких можливість продуктивно використовувати робочий час, упроваджувати суміщення професій, поліпшувати використання обладнання, сприяти розвитку в працівників почуття колективізму, взаємодопомоги, сприяти зміцненню трудової дисципліни. Одночасно забезпечується колективна відповідальність за поліпшення якості продукції. Застосування колективної відрядної системи оплати праці практично ліквідує поділ робіт на "вигідні" та "невигідні", тому кожен робітник стає матеріально зацікавленим у виконанні всіх робіт у бригаді.

Оплата праці робітників очисного вибою за колективною відрядною системою може здійснюватися на основі індивідуальних відрядних розцінок або на основі колективних розцінок, установлених для

всієї бригади. Крім тарифної заробітної плати, чинним законодавством передбачені різні види доплат за відхилення від нормальних умов праці. До таких доплат належать доплати за роботу в нічний і надурочний час, вихідні та святкові дні, тимчасове заміщення відсутнього працівника, керівництво бригадою та інші. Порядок розрахунку доплат, їх розмір та умови виплати регламентуються колективним договором.

В останні роки для вугледобувних підприємств украї актуальною стала проблема забезпечення якості вугілля. Технічна проблема полягає в тому, що утворення органічної маси вугілля й вугільних пластів супроводжувалося залученням різних елементів, велика частина з яких залишається в золі. Значне зростання зольності й сірчистості українського вугілля для коксування збільшує обсяг вуглезабагачення, а збільшення зольності й сірчистості вугільного концентрату негативно позначається на показниках механічної міцності металургійного коксу. Це викликає збільшення обсягу вугілля в доменній печі й призводить до зменшення її продуктивності. Разом із тим, зниження зольності концентрату, що використовується для коксування, врешті-решт гарантує одержання значного прибутку [2]. Як зазначено в наказі Міністерства вугільної промисловості України "Про якість вугілля", однією з основних причин видобутку вугілля з високою зольністю є присічка бічних порід при невідповідності потужності пласта виймальної техніці, у тому числі присічка понад технічно необхідну [11].

Одним із дієвих шляхів вирішення проблеми зниження зольності вугілля є вдосконалення оплати праці робітників очисного вибою з урахуванням показників якості вугілля. З метою вдосконалення оплати праці робітників очисного вибою розглянемо два варіанти формування заробітної плати робітника комплексної бригади за умови рівності об'ємних показників і різних якісних показників, а саме - показника зольності вугілля. Для цього необхідно визначити обсяг видобутку вугілля за умов різних варіантів присічки бічної породи.

Обсяг видобутку вугілля з одного циклу розраховується за формулою:

$$D_1 = L \cdot m \cdot r \cdot r, \quad (1)$$

де D_1 - обсяг видобутку вугілля з одного циклу, т;
 L - довжина лави, м; m - потужність пласта, м;
 r - густина вугілля, т/м³; r - ширина захвату, м.

Вихідні технічні характеристики та розрахунок обсягу видобутку вугілля з одного циклу наведено в табл. 1.

Таблиця 1. - Обсяг видобутку вугілля при різних варіантах величини присічки бічних порід і зольності вугілля

Показники	Варіанти видобутку вугілля при величині присічки, м		
	0,04	0,09	0,16
Довжина лави, м	213		
Потужність пласта, м	1,34		
Потужність, що виймається, м	1,38	1,43	1,50
Зольність, %	20,90	25,10	30,20
Обсяг видобутку вугілля з одного циклу, т	280	298	323
Розцінка, грн/т	5,8	5,76	5,48
Вартість вугілля з одного циклу, грн	1624	1717	1770

Одним із важливих показників результативності видобутку вугілля є добуве посування очисного вибою, яке розраховується за формулою:

$$P_{\text{ед}} = n \cdot r, \quad (2)$$

де $P_{\text{ед}}$ - добуве посування очисного вибою, м; n - кількість циклів за добу, од.

Загальний обсяг видобутку вугілля за добу з урахуванням кількості циклів із видобутку розраховується за формулою:

$$D_{\text{ед}} = D \cdot n, \quad (3)$$

де $D_{\text{ед}}$ - загальний обсяг видобутку вугілля за добу, т;

У табл. 2 наведено показники загального обсягу видобутку вугілля за добу та за місяць при зміні виймальної потужності, які будуть покладені в основу розрахунку заробітної плати за різними варіантами нарахування.

Таблиця 2. - Зміна обсягу видобутку вугілля при зміні виймальної потужності

Показники	Варіанти видобутку		
Добуве посування, м	4,10		
Кількість циклів за добу, од.	6,50		
Обсяг видобутку вугілля з одного циклу, т	280	298	323
Загальний обсяг видобутку вугілля за добу, т	1820	1937	2100
Місячний видобуток, т	54600	58110	63000

Формування фонду оплати праці робочих очисно-вибою традиційно здійснюється за нормативним методом, в основу якого покладено процедури нормування праці та відповідна нормативна база. Для цього використовується система норм, які розраховуються на підставі трьох основних методів: досвідно-статистичного, аналітичного та укрупненого.

Розглянемо варіант розрахунку заробітної плати за нормативним методом, що передбачає визначення трудомісткості ведення очисних робіт та розрахунок розцінки однієї тонни вугілля за умов максимального преміювання робітників (табл. 3). У загальному випадку обсяг витрат підприємства, пов'язані

із нарахуванням прямої заробітної плати, визначається на підставі показників чисельності робітників, обсягу видобутку й комплексних розцінок однієї тонни вугілля за формулою:

$$ЗП = D \cdot R + P_1 + P_2 + P_3, \quad (4)$$

де $ЗП$ - обсяг прямої заробітної плати робітників, грн; D - обсяг видобутку вугілля, т; R - розцінка, грн/т; P_1 - обсяг премії, грн; P_2 - обсяг доплат за роботу в нічний та вечірній час, грн; P_3 - обсяг доплат за час пересування по гірничих виробках, грн.

Таблиця 3. - Розрахунок заробітної плати робочих очисного вибою за нормативним методом

Кількість циклів за добу, од.	Обсяг видобутку вугілля, т	Зольність, %	Посування, м	Розцінка, грн/т	Чисельність, осіб	Кількість виходів за календарний місяць	Фонд прямої заробітної плати, грн	Відрядна заробітна плата, грн	Премія, грн	Доплата за роботу в нічний та вечірній час, грн	Доплата за час пересування по гірничих виробках, грн	Заробітна плата одного робітника, грн
6,5	54600	20,9	123	5,80	75	2250	316936	2958	2366	455	320,3	6100
	58110	25,1	123	5,76			334774	3125	2500	455	320,3	6400
	62985	30,2	123	5,48			345452	3224	2579	455	320,3	6579
9	75600	20,9	170	5,80	75	2250	438835	4096	3277	455	320,3	8148
	80460	25,1	170	5,76			463534	4326	3461	455	320,3	8563
	87210	30,2	170	5,48			478319	4464	3571	455	320,3	8811
12	100800	20,9	227	5,80	75	2250	585113	5461	4369	455	320,3	10606
	107280	25,1	227	5,76			618045	5768	4615	455	320,3	11159
	116280	30,2	227	5,48			637758	5952	4762	455	320,3	11490

За нормативним методом нарахування заробітної плати її обсяг зростає відповідно до збільшення обсягу видобутку вугілля при збільшенні потужності порід, що присікаються. Водночас збільшення зольності вугілля передбачає зменшення розцінки й відповідне скорочення заробітної плати. Премія нараховується до відрядної заробітної плати в розмірі 80 %. Розмір доплат за роботу в нічний та вечірній час та за час пересування по гірничих виробках є постійним при однаковій кількості виходів за календарний місяць і не залежить від умов видобутку вугілля. За нормативним методом нарахування заробітної плати, незважаючи на зменшення розцінки

при збільшенні зольності вугілля в межах однієї кількості циклів, заробітна плата одного робітника зростає. Так, при збільшенні видобутку вугілля на 15,4 % при одночасному збільшенні зольності вугілля на 44,5 %, розцінка скорочується лише на 5,5 %, а заробітна плата зростає на 7,9 % при кількості циклів 6,5 од. У цілому така ситуація не сприяє підвищенню якості видобутку вугілля.

В умовах ринкової економіки необхідність ретельного врахування всіх особливостей видобутку вугілля із відповідним установами нормованих завдань відповідає. Тому як альтернативний метод пропонується нарахування заробітної плати робо-

чих очисного вибою з урахуванням обсягу одержаного прибутку. Для цього необхідним є розрахунок обсягу видобутку вугілля з перерахуванням його в обсяг концентрату, що в практичних умовах здійснюється на підставі емпіричної залежності за формулою:

$$D_k = 0,94 \cdot (63,8 + 1,44 \cdot (35,8 - A^d) \cdot 93,3 / 89,5 + 0,4) \cdot D \quad (5)$$

D_k - обсяг видобутку вугілля, перерахований у концентрат, т; A^d - фактична зольність вугілля, %.

Надалі з урахуванням обсягу реалізованого вугілля необхідно визначити обсяг коштів, які доцільно спрямувати на оплату праці та всі відрахування в соціальні фонди. Нарахування заробітної плати має здійснюватися на підставі договірної вартості кож-

ного метра посування, яка визначається залежно від реалізації одержуваного вугільного концентрату й ураховує гірничо-геологічні та технологічні особливості виїмки. Водночас для працівників ділянки має встановлюватися мінімальний обсяг видобутку вугілля, що гарантує заробітну плату робітникам очисного вибою на рівні, не нижчому від відповідної тарифної ставки. Пропонований метод нарахування заробітної плати може передбачати встановлення доплат за інтенсивність праці залежно від досягнутого рівня видобутку вугілля за умови виконання всього комплексу організаційно-технічних заходів, дотримання технологічного паспорта, а також правил охорони праці та техніки безпеки.

Порівняння варіантів нарахування заробітної плати за нормативним методом та залежно від якості вугілля наведено в табл. 4.

Таблиця 4. - Порівняння варіантів нарахування заробітної плати та вартості 1 м посування (у розрахунку на одного робітника) при зміні потужності пласта

Кількість циклів за добу, од.	Обсяг видобутку вугілля, т	Зольність, A^d , %	Посування, м	Розцінка, грн/т	Нормативний метод			Із врахуванням якості вугілля		
					заробітна плата одного робітника, грн	темп зростання, %	вартість 1 м посування, грн	заробітна плата одного робітника, грн	темп зростання, %	вартість 1 м посування, грн
6,5	54600	20,9	123	5,80	6100	100	70,9	6621	100	77,0
	58110	25,1	123	5,76	6400	105	74,4	6533	99	76,0
	62985	30,2	123	5,48	6579	108	76,5	6406	97	74,5
9	75600	20,9	170	5,80	8148	100	68,4	9167	100	77,0
	80460	25,1	170	5,76	8563	105	71,9	9046	99	76,0
	87210	30,2	170	5,48	8811	108	74,0	8869	97	74,5
12	100800	20,9	227	5,80	10606	100	66,8	12223	100	77,0
	107280	25,1	227	5,76	11159	105	70,3	12061	99	76,0
	116280	30,2	227	5,48	11490	108	72,4	11826	97	74,5

Результати порівняння свідчать, що при нормативному методі зростання обсягу видобутку вугілля при збільшенні потужності порід, що присікаються, і зольності вугілля зумовлює зростання заробітної плати. У другому варіанті зростання заробітної плати при аналогічних умовах виникає при зниженні зольності видобутого вугілля або зменшенні потужності порід, що присікаються. Таким чином, розрахунок заробітної плати з урахуванням якості вугілля є економічно доцільним, тому впровадження пропорованого підходу буде сприяти забезпеченню економічної зацікавленості робітників у видобутку якісного вугілля та зростанню реальної продуктивності праці.

Висновки

Мотивація робочих очисного вибою до видобутку вугілля більш високої якості має передбачати використання нових методів формування фонду оплати праці з урахуванням зольності вугілля та розміру посування. Основною перевагою пропорованого підходу до формування фонду оплати праці на відміну від нормативного методу, який зазвичай є поширеним на вугледобувних підприємствах, є можливість мотивації робітників очисного вибою до видобутку вугілля на малопотужних пластах з метою підвищення якості вугілля, зниження зольності і, як наслідок, підвищення заробітної плати кожного робітника комплексної бригади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. О развитии угледобычи в Центральном районе Донбасса / [Амоша А. И., Череватский Д. Ю., Кузьмич О. Ю., Носко В. Ф.] // Уголь Украины. - 2007. - № 2. - С. 19-21.
2. Филатов Ю. В. Эффективность повышения качества угольных концентратов для коксования / Ю. В. Филатов, А. Г. Старовойт, Е. Т. Ковалев // Уголь Украины. - 2010. - № 11. - С. 47-50.
3. Назимко Е. И. Качество углей - определяющий фактор качества кокса и металла / Е. И. Назимко, М. А. Ильшов // Наукові праці ДоннТУ. - 2009. - № 15 (131). - С. 121-126. - (Серія: Гірничо-електромеханічна).
4. Залозна Ю. С. Управління персоналом вугільної шахти: оцінка стану та стратегії розвитку : [монографія] / Ю. С. Залозна. - Донецьк : НАН України, Ін-т економіки пром-ті, 2008. - 380 с.
5. Колот А. М. Оплата праці на підприємстві: організація та удосконалення / А. М. Колот. - К. : Фірма "Праця", 1997. - 192 с.
6. Костишина Т. А. Конкурентоспроможна система управління оплатою праці: сутність, критеріальні ознаки / Т. А. Костишина // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. - Одеса : ОДЕУ, 2008. - № 32. - С. 214-220.
7. Швець И. Б. Экономические основы формирования средств на оплату, стимулирование труда и социальную компенсацию / И. Б. Швець, Е. В. Чумаченко. - Донецк : ИЭП НАН Украины, 2001. - 240 с.

8. О мотивации к повышению производительности труда проходчиков / [Кияшко И. Ю., Беликов Ю. Д., Кириченко А. В., Косарев В. В.] // Уголь Украины. - 2007. - № 3. - С. 16-20.

9. Куратник П. Индивидуальное премирование рабочих / П. Куратник // Зароботная плата. - 2010. - № 3 (45). - С. 35-39.

10. Макаренко А. Трудовой стимул. Организация систе-

мы премирования работников / А. Макаренко // Зароботная плата. - 2010. - № 7. - С. 30-34.

11. Наказ Міністерства вугільної промисловості України "Про якість вугілля" № 40 від 30.01.2008 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_bg/pg_gsgbxq.htm.

S. Ukhymets'

THE FORMATION OF THE WAGE FUND, TAKING INTO ACCOUNT THE QUALITY OF COAL PRODUCED

The necessity of promoting workers of coal mining enterprises to improve the quality of coal produced is proved. The scientific and methodical approach to the formation of the wage fund, taking into account the quality of coal produced is proposed. The comparison of the standard method of forming the wage fund with the proposed method taking into account the quality of coal is made.

Key words: quality of coal, wage fund, coal mining enterprises, the normative method, wages.

© С. Юхимець

Надійшла до редакції 25.04.2012

УДК 330.1: 504.4

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

ОЛЬГА ЯЦКОВА,

асистент кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

Узагальнено теоретико-методичні підходи до еколого-економічного оцінювання використання майнового потенціалу водогосподарського комплексу. На підставі існуючих методик оцінювання майна розроблено системний підхід до оцінювання елементів майнового потенціалу у водогосподарській сфері.

Ключові слова: еколого-економічне оцінювання, обласні управління водних ресурсів, басейнові управління водних ресурсів, управління магістральних каналів.

Постановка проблеми. Поняття "оцінювання" в сучасній літературі вживається в широкому смисловому діапазоні, стосуючись, зокрема, процесу та способу визначення цінності будь-чого для певного діючого суб'єкта. Етимологія поняття "оцінювання" є різною при розгляді його в прив'язці до конкретного об'єкта дослідження.

Для цілей управління водокористуванням, охороною й відтворенням водного фонду необхідно здійснювати еколого-економічне оцінювання використання майнового потенціалу, що, у свою чергу, знаходиться на балансі водогосподарських організацій. У загальному вигляді зміст еколого-економічного оцінювання полягає у визначенні економіч-

них показників, які характеризують зміни в параметрах господарської діяльності суб'єктів господарювання, що, у свою чергу, відбуваються в результаті використання природних ресурсів та впливу на навколишнє природне середовище. Обмеженість у використанні суто економічних або екологічних методів оцінювання, порівняно з еколого-економічним методом, пов'язана зі здатністю останнього з максимальним ступенем вірогідності інформувати, яким чином, пов'язані з використанням природних ресурсів процеси, що відбуваються в природному середовищі, суспільстві, економіці, та як вони впливають на вартісні показники діяльності економічних суб'єктів.